

De orgelbouwfirma G.F. Steinmeyer & Co. (I)

De firma G.F. Steinmeyer & Co. uit het Zuid-Duitse Oettingen behoort tot de belangrijkste, grootste en bekendste orgelbouwbedrijven van Duitsland. Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw tot aan de sluiting van het bedrijf rond het jaar 2000 heeft het een groot aantal toonaangevende orgels in alle delen van de wereld gebouwd. Voor ons land bouwde de firma Steinmeyer zeven orgels, waarvan er drie nog in gebruik zijn: Opus 1341 (Adventskerk Alphen a/d Rijn, 1922), Opus 1350 (Clemens Maria Hofbauerkerk Hilversum, 1923, thans in Mariakerk Bussum) en Opus 1363 (Grote Kerk Papendrecht, 1923, in 1958 omgebouwd door Pels). Dave Lazoe duikt in de historie van Steinmeyer en beschrijft in deze eerste aflevering het wel en wee van deze orgelbouwfirma alsmede enkele belangrijke door hen gebouwde instrumenten. In aflevering 2 komen de voor Nederland gebouwde orgels aan de orde.

DAVE LAZOE EN GERCO SCHAAP

DE EERSTE GENERATIE

De oprichter en naamgever van het bedrijf, Georg Friedrich Steinmeyer, wordt geboren op 21 oktober 1819 in het kleine Schwäbische dorp Walzheim. Na een leertijd als timmermanschrijnwerker gaat hij op jonge leeftijd in de leer bij orgelmaker Aloys Thoma in Oettingen. In 1847 voltooit hij zijn leertijd bij de dan al zeer bekende orgelbouwfirma E.F. Walcker te Ludwigsburg. In dit bedrijf maakt hij kennis met de moderne productiemethoden en de nieuwste orgelbouwtechniek, vooral de door Walcker ontwikkelde mechanische kegellade. Met een lovend getuigschrift op zak vestigt hij zich in hetzelfde jaar in Oettingen, waar orgelmaker Thoma inmiddels is overleden en waar de werkplaats van zijn oom Beyrer leegstaat. Aanvankelijk verzorgt Steinmeyer voornamelijk onderhouds- en stemwerkzaamheden, maar al in 1848 verlaat het eerste opus het bedrijf, een éénmanuaals orgel met 10 stemmen voor de Pfarrkirche St. Bartholomäus in Frankenhofen. In 1851 legt hij met goed gevolg de *Meisterprüfung* af; sindsdien groeit de reputatie van Steinmeyer. De locatie van zijn bedrijf is goed gekozen, gelegen aan een belangrijke spoorwegverbinding, waardoor orgels gemakkelijk naar de plaats van bestemming kunnen worden getransporteerd. In hetzelfde jaar trouwt hij met Johanna Beyhl. Uit dit huwelijk worden acht kinderen geboren, tot de moeder in 1863 aan tuberculose overlijdt. Uit Steinmey-

ers huwelijk met Elisabeth Wolz komen nog eens elf kinderen voort. De tragiek is echter dat van de 19 kinderen er slechts twaalf de volwassenheid bereiken. Zes daarvan werken van jongs af in het bedrijf mee en worden ook orgelbouwer.

In de eerste vijftig jaar van haar bestaan bouwt de firma Steinmeyer voornamelijk instrumenten met mechanische kegelladen; sleepladen worden niet meer gemaakt, tenzij voor bestaande orgels. Na de invoering van de kegellade door E.F. Walcker (Ludwigsburg) in 1842 is Steinmeyer de eerste orgelbouwer die deze nieuwe lade toepast. Hij gebruikt er de beste materialen voor: grenen- en eikenhout, perenhout voor de ventielen en messing voor de geleidestiften. Bij grotere werken worden de windladen in boven- en onderlade verdeeld: op de

bovenlade komen de grotere stemmen die veel hoogte nodig hebben, op de onderlade de kleinere stemmen. Tussen de eerste en tweede registercancel van de onderlade blijft een spleet open waardoorheen de abstracten van de wellen van de onderlade naar die van de bovenlade lopen.

Tot de belangrijkste voorbeelden uit deze periode behoren de orgels van de Domkerken van Bamberg (1873), München (1880), Speyer (1883) en de St. Lorenzkerke in Neurenberg (1879). Door de invoering van machines in de werkplaats, gekoppeld aan een leger van geschoolde krachten en een zekere wijze

Georg Friedrich Steinmeyer
(1819-1901).

van standaardisering, kan er snel worden gewerkt maar blijft toch een hoge kwaliteitsstandaard gehandhaafd.

Enkele zonen van Steinmeyer volgen, zoals toen gebruikelijk, hun opleiding bij bekende orgelbouwbedrijven. Johannes, Ludwig en Albert Steinmeyer leren het vak bij bekende firma's als Dalstein & Haerper, Kuhn, Goll, Schlag en Jehmlich. Uiteindelijk zal Johannes Steinmeyer (1857-1928) het bedrijf van zijn vader in 1901 overnemen.

Aan eind van de negentiende eeuw wordt bij Steinmeyer de overstap naar het bouwen van pneumatische orgels gemaakt en wordt de uiterst snelle,

stille en betrouwbare *Taschenlade* ontwikkeld. Beide ontwikkelingen maken het bouwen van grote, licht bespeelbare instrumenten mogelijk. Ook het aantal hulpmiddelen dat in de speeltafels wordt aangebracht, neemt in die tijd enorm toe.

DE TWEDE GENERATIE

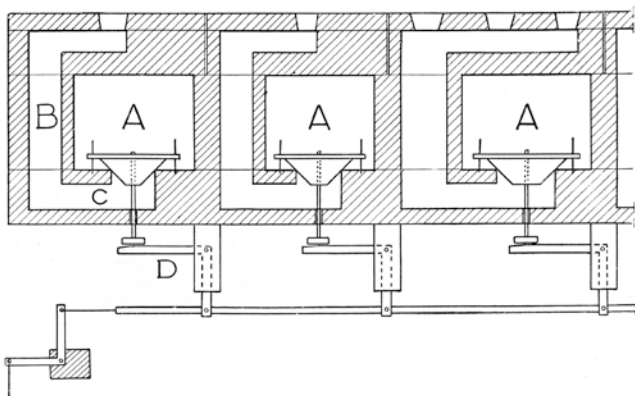
In het begin van de twintigste eeuw volgt de ene technische ontwikkeling na de andere en wordt ook de elektriciteit in de orgelbouw geïntroduceerd. Niet alleen voor de motoren die het orgel van wind voorzien, maar ook voor de tractuur. Het wordt mogelijk om bepaalde werken van een orgel op andere plaatsen in een gebouw op te stellen

en deze door een kabel te verbinden met een centraal opgestelde speeltafel.

Een toonaangevend instrument uit de periode waarin Johannes Steinmeyer het bedrijf leidt, is het grote orgel van de Christuskirche in Mannheim uit 1911. Dit reusachtige instrument telde 91 stemmen en bezat pneumatische tractuur, maar voor het Fernwerk in de koepel van de kerk werd al elektrische tractuur toegepast. Voor de intonatie was Albert Steinmeyer verantwoordelijk. In dit instrument zijn de principes van de Elzasser Orgelreform toegepast, een stroming die werd aangevoerd door de organisten en orgeldeskundigen Emile Rupp

De mechanische kegellade

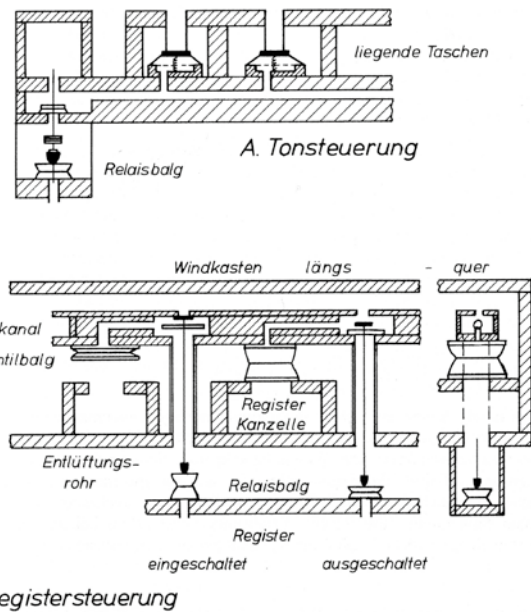
Bij een kegellade krijgt elke pijp haar eigen wind uit een registercancel (A). Op de afbeelding een doorsnede over drie kamers van een kegellade-orgel. Iedere kamer ligt in de lengte van de lade en op elke kamer staan alle pijpen van eenzelfde orgelstem. Wanneer een toets wordt neergedrukt, worden alle kegels van dezelfde bij de toets behorende pijpen van alle stemmen opgelicht. De registerknop laat de orgelwind in de betreffende cancel toe. B is het windkanaal en kegel C is de afsluiting van de cancel naar de pijp. D is een tuimelaar die door het neerdrücken van een toets draait en de kegels oplicht. Aan de bovenkant zorgen twee fosforbronsplaatjes ervoor dat de kegel niet anders dan zuiver loodrecht boven het gat beweegbaar is. Het bewegen van het membraan kan hinderlijke klinkgeluiden opleveren.

Illustratie uit A.P. Oosterhof en mr. A. Bouman, *Orgelbouwkunde* (3^e druk 1956)

De Taschenlade

Bij de Taschenlade wordt bij het indrukken van een toets alleen de Tasche (veermembraan) ontladen als de registercancel niet gevuld is met wind. Bovendien bevinden de Taschen zich in de windladen, waardoor ze minder geluid maken. Het systeem reageert sneller, geruislozer en preciezer dan de kegellade.

De Taschenlade schematisch in beeld gebracht. A = toetstractuur, B = registertractuur. Illustratie uit Hermann Fischer, *Die Orgelbauer-familie Steinmeyer in Oettingen* (Berlin 2011)

Er is een verschil tussen staande veermembranen en liggende veermembranen. Kleinere orgels, zoals b.v. het Steinmeyer-orgel in Hilversum (thans te Bussum) hebben staande veermembranen die alleen bereikbaar zijn vanaf de bovenzijde van de windlade; voor reparatie moet al het pijpwerk worden afgeruimd en de pijpstukken worden verwijderd. Grotere orgels werden uitgerust met liggende veermembranen; het voordeel daarvan was dat deze op demontabele 'Taschenbretten' (eigenlijk de windladebodem) gemonteerd konden worden en dus vanaf de onderzijde van de windlade bereikbaar zijn. Bij reparaties hoeft het pijpwerk dus niet te worden verwijderd. Het orgel in de v.m. Prinsessekerk in Amsterdam had liggende veermembranen.

Archiv Steinmeyer, Oettingen

München, Dom zu Unserer Lieben Frau, 1880 (Opus 200).

en Albert Schweitzer. Deze stroming streefde naar de herinstructie van het klassiek gedisponeerde orgel, geschikt voor het uitvoeren van barok-repertoire, maar nog wel gecombineerd met eigentijdse tractuur en ook romantisch-symfonische stemmen. In Nederland is het grote Walcker-orgel in de Martinikerk te Doesburg een gaaf voorbeeld van deze stroming.

Arno Landmann, een leerling van Karl Straube en een vriend van Max Reger, was van 1911 tot 1942 organist van de Christuskirche. Hij roemde de uitdrukingskracht en mogelijkheden van dit orgel. De speeltafel bevond zich oorspronkelijk tegen het orgel

Johannes Steinmeyer (1857-1928).

aan, waardoor organisten het geluid van de twee zwelwerken en het Fernwerk amper konden horen. In 1939 kreeg het orgel elektro-pneumatische tractuur en een verrijdbare speeltafel. Na oorlogsschade werd het orgel in 1952 hersteld maar ook 'barockisierd'. In 1984 restaureerde de firma Steinmeyer het orgel en werd de dispositie ten dele hersteld. In 1995 voerde Orgelbau Lenter een na-intonatie uit met het doel de oorspronkelijke klank nog dichter te benaderen. In 2000 werd de toonhoogte iets verlaagd en de schokbalgen in ere hersteld. Twee jaar later werden nog eens twee authentieke stemmen toegevoegd

(Dolce 4' en Klarinette 8') en daarna nog een Celesta (Chicago, 1930) in het Fernwerk ingebouwd. Daarmee bezit de Christuskirche een van de weinige concertorgels van rond de eeuwwisseling dat twee wereldoorlogen én de Orgelbeweging heeft overleefd. Het orgel staat

Archiv Steinmeyer, Oettingen

onder *Denkmalschutz*.

Een ander gaaf bewaard elektro-pneumatisch instrument is te vinden in de Pfarrkirche Corpus Christi in Berlijn (Prenzlauer Berg). Een vergelijking van de speeltafel van dit in 1925 gebouwde instrument met die van de Prinsessekerk in Amsterdam uit 1924 laat zien dat er vrijwel geen verschil was tussen pneumatische en elektro-pneumatische speeltafels. Alles is identiek en geheel in de huisstijl van de firma Steinmeyer. Het instrument bestaat nog steeds maar verkeert in zorgwekkende staat.

DE DERDE GENERATIE

In de jaren 1924-1928 wordt er bij Steinmeyer gewerkt aan een groot orgel voor de Dom van Passau. Dit instrument vormt het einde van het tijdperk Johannes en het begin van het tijdperk Hans Steinmeyer (1889-1970), de derde generatie. Voordat hij de leiding van het bedrijf op zich neemt, volgt hij een opleiding bij de firma Klais in Bonn. Daarna vertrekt hij naar de Verenigde Staten om daar bij de firma's Skinner in Boston en Welte in Toledo te werken. Zijn expertise ligt vooral op het gebied van intonatie en zijn invloed op dat gebied is dan ook wereldwijd. In 1920 keert hij terug naar Duitsland, waar hij in 1928 de leiding over de orgelmakerij krijgt en ervoor zorgt dat het bedrijf een meer internationaal georiënteerd pad inslaat.

Dom Passau

Het orgel voor de Dom in Passau kan als het *Magnum Opus* van de firma worden beschouwd. Daarom iets meer over de totstandkoming van dit reusachtige instrument. Het Hechenberger-orgel uit 1889 was door slecht onderhoud en diverse verbouwingen dringend aan restauratie of vervanging toe. In 1923 wordt een commissie samengesteld onder leiding van de orgeldeskundige Arthur Piechler. Ook de bekende organist Karl Straube en de orgeldeskundige Christian Mahrenholz worden om advies gevraagd. Drie firma's worden uitgenodigd offerte uit te brengen

Foto: archief Gerco Schaap

Mannheim, Ev. Christuskirche, 1911 (Opus 1100, IV/P/92).

Foto: Pfarrkirche Corpus Christi

Berlijn, Pfarrkirche Corpus Christi, 1925 (Opus 1400).

Foto: Pfarrkirche Corpus Christi

Berlijn, Pfarrkirche Corpus Christi, speeltafel.

Foto: Arjen Miedema

Ter vergelijking: de speeltafel van het v.m. Steinmeyer-orgel in de Prinsessekerk te Amsterdam.

voor de bouw van een groot nieuw orgel, verspreid opgesteld in de kerk. Piechler is van mening dat uitsluitend Steinmeyer geschikt is om deze enorme klus te klaren.

Steinmeyer stelt voor een instrument te bouwen met een centrale vijfmanuaals speeltafel: een driemanuaals hoofdorgel in de historische orgelkast op het westbalkon, met op de zijbalkons een koororgel en een solo-orgel met hogedrukregisters, en een Fernwerk in de koepel van de kerk.

Over de registerbezetting wordt lang onderhandeld. Piechler wenst een romantisch georiënteerd instrument met veel grondstemmen, maar wil ook invloeden van de in opkomst zijnde Orgelbeweging in het orgel verwerkelijken. Uiteindelijk wordt het instrument in vijf delen opgesteld: het hoofdorgel in de barokkas van Egedacher uit 1731 met 106 stemmen, een Epistelorgel met 26, een Evangelienorgel met 25, een koororgel met 34 en een Fernwerk met 17 stemmen. Ten tijde van de voltooiing in 1928 is het Passauer Dom-orgel het grootste kerkorgel ter wereld; door de dagelijkse bespelingen wordt het een bekende toeristenattractie. *Getallen* speelden een grote rol bij de reputatie die het orgel in de loop der jaren kreeg; het bezat b.v. 244 registerknoppen, 1.024 vrije combinatieknopjes, 34 drukknoppen, 16 voet treden, 5 zwelkasten, 6 windmachines en 18 magazijnbalgen. Maar al vanaf de bouw worden vragen gesteld over de noodzaak van deze grootte en de tijd die organisten nodig hebben om ook maar een beetje thuis te raken op

dit orgel.

In de periode 1928-1977 blijft het instrument grotendeels bewaard, hoewel er ten gevolge van 'voortschrijdende inzichten' regelmatig enkele registers worden vervangen.

Vermeldenswaard is nog het volgende. Toen de Nederlandse organist Piet van Egmond in de jaren '60 van de NCRV een opdracht kreeg voor het opnemen van enkele grote Reger-werken, werd het orgel van Passau als 'kandidaat' voor deze opnamen genoemd. In de documentatie die Van Egmonds secretaresse Nettie Spies nauwkeurig bijhield, zijn gegevens van dit orgel terug te vinden. Het is niet duidelijk waarom er uiteindelijk voor gekozen is om de opnamen uiteindelijk op het toen nieuwe Klais orgel van de Dom in Keulen te laten plaatsvinden. Waar-

Hans Steinmeyer (1889-1970).

Archiv Steinmeyer, Oettingen

Een kijkje in de nieuwe fabrieksruijme, 1923. Hier worden windladen gemaakt.

Dom, Passau, 1924/1928 (Opus 1388/1480), situatie jaren '50. (Echte Kohlbauer Farbkarte auf Perutz Color-Film.)

Walther Schuster (1930-1992), Dom-organist van 1952 tot 1992, aan de originele Steinmeyer-speeltafel.

schijnlijk was het orgel van Passau in die periode niet meer in topconditie, maar ook de grote reisafstand kan een rol gespeeld hebben.

Tijdens de kerkrestauratie in de jaren '70 wordt het instrument grotendeels gedemonteerd. Na de voltooiing van de restauratie wordt het helaas niet meer in de originele toestand herbouwd, maar vervangen door een nieuw instrument van de firma Eisenbarth. Het krijgt grotendeels dezelfde opzet, maar wordt voorzien van sleepladen en een gedeeltelijk mechanische tractuur. Het Fernwerk blijft als enige deel van het Steinmeyer-orgel ongewijzigd bewaard, verder worden slechts 55 registers van Steinmeyer opnieuw gebruikt.

Aan het eind van de jaren twintig wordt de invloed van de *Orgelbewegung* bij Steinmeyer steeds meer zichtbaar en ook hoorbaar. Deze stroming streeft nog strenger dan de Elzasser Orgelreform naar een terugkeer van het barokorgel. Registers die worden gekopieerd van barokorgels, worden gecombineerd met de traditionele grondstemmen op de betrouwbare Taschenladen. Enkele goede voorbeelden hiervan zijn de instrumenten van Trondheim (Noorwegen) en Altoona (Pennsylvania, Verenigde Staten).

Trondheim

In 1929 worden plannen gemaakt voor de bouw van een nieuw groot orgel in de Nidarosdom in Trondheim. Het is de bedoeling dat dit instrument klaar is vóór de 900-jarige herdenking van de slag om Stiklestad, een slag waarbij de legendarische Noorse koning Olav Haraldsson, ook wel bekend als Olav de Heilige, sneuvelde. Het orgel wordt grotendeels bekostigd uit donaties. Zeven internationaal bekende orgelbouwers brengen offerte uit, onder wie de legendarische firma's Skinner uit Boston, Willis uit Londen, Cavallé-Coll uit Parijs, Walcker uit Ludwigsburg én de firma Steinmeyer. De opdracht voor de bouw van dit grote internationaal georiënteerd kathedraal-/concertorgel volgens Anglo-Amerikaanse principes wordt uiteindelijk gegund aan de firma Steinmeyer.

Het instrument bestaat uit een groot hoofdorgel dat wordt opgesteld in het noordertransept van de kathedraal, waarvan de bouw in 1930 nog gaande is. In de vieringtoren van de kerk wordt het Fernwerk geplaatst. Verschillende registers worden niet door Steinmeyer geleverd maar komen uit Engeland en de Verenigde Staten. De hogedruktongwerken van het Solo-klavier worden geleverd door de firma Henry Willis uit Londen.

Het front van het in 1741 door Joachim Wagner-orgel voor de Dom gebouwde orgel wordt als een soort decorstuk voor het nieuwe en veel grotere Steinmeyer-orgel geplaatst.

Het binnenwerk van het Wagner-orgel wordt in de nabijheid van de kerk opgeslagen. De opstelling in het noordertransept wordt vanaf de bouw als een tijdelijke situatie beschouwd. Bij de voltooiing van de Dom besluiten men het orgel te verplaatsen naar de westgevel, onder het roosvenster. Uiteindelijk gebeurt dit pas in 1962. De architect, Helge Thiis, vindt het instrument veel te groot en vindt dat het veel te veel ruimte inneemt. Bovendien wordt het 'reuzen-orgel' in 1962, de tijd van de 'neobarok', al als verouderd gezien.

In 1994 wordt het historische, opgeslagen Wagner-orgel gerestaureerd en gereconstrueerd door de orgelbouwer Jürgen Ahrend. Het krijgt een plaats in het noordertransept van de Dom en het front wordt weer herenigd met het originele instrument. Het Steinmeyer-orgel blijft 'uitgekleed' achter. In 1992 wordt er een orgelcommissie in het leven geroepen met als doel het Steinmeyer-orgel in min of meer oorspronkelijke toestand te reconstrueren. Het duurt nog tot 2012 voordat de opdracht hiervoor wordt gegund aan de Zwitserse firma Kuhn. In september 2013 komt het orgel nog even in het nieuws, wanneer gemeld wordt dat Kuhn in een van de windladen een envelop heeft gevonden met daarin enkele miljarden Duitse Mark. Deze envelop blijkt, samen met een briefje waarin wordt gewaarschuwd tegen de hyperinflatie, in 1930 door een medewerker van Steinmeyer in het orgel achtergelaten.

Het gerestaureerde orgel is inmiddels in mei jl. tijdens de Noorse nationale feestdag ingewijd. In de derde aflevering van dit artikel gaan we nader op de geschiedenis en de reconstructie van dit orgel in.

Altoona

In 1931 bouwt de firma Steinmeyer een groot orgel voor de Cathedral of the Blessed Sacrament in Altoona in de Amerikaanse staat Pennsylvania. Adviseur is Ludwig Berberich, de organist van de Frauenkirche in München. Dit instrument, dat voor een groot deel nog geworteld is in het

Trondheim, Nidaros Domkirke, 1930 (Opus 1500). Situatie kort na de bouw.

Trondheim, Nidaros Domkirke, situatie 1962.

Foto's: www.kirken.trondheim.no

Duits-romantische orgel maar waarin ook al invloeden van de Orgelbeweging hoorbaar zijn, heeft grote invloed gehad op de Amerikaanse orgelbouw, die rond die tijd nog zeer orkestraal georiënteerd was.

Orgelbouwers als G. Donald Harrison van de Aeolian Skinner Organ Company, het bekendste en meest prestigieuze orgelbouwbedrijf van de Verenigde Staten, en de bekende orgeldeskundige senator Emerson Richards bezoeken het orgel en zijn onder de indruk van de klank en de samenstelling van de vulstemmen. Er ontstaat een levendige correspondentie tussen Harrison, senator Richards en Hans Steinmeyer, waarin veel ideeën over orgelbouw worden uitgewisseld en die leiden tot het typisch Amerikaanse, klassiek georiënteerde *American Classic* orgel.

In de jaren 1990-1992 wordt het Steinmeyer-orgel zorgvuldig en met respect gerestaureerd door de Colombia Organ Works. Er worden

regelmatig opnamen van het orgel gemaakt, dat mede door de geweldige akoestiek van de kerk zeer indrukwekkend klinkt.

Het is opmerkelijk om te zien dat de disposities van de instrumen-

ten steeds klassieker en universeleler worden, het is de tijd van het compromis-orgel waarbij men er naar streeft de complete orgelliteratuur op één instrument goed uit te kunnen voeren. Maar over het werk van de firma Steinmeyer kan worden gezegd dat de basis steeds dezelfde bleef en veranderingen eerst op betrouwbaarheid en bruikbaarheid werden getest, voordat ze in de instrumenten werden toegepast. Het bedrijf had een enorme reputatie van kwaliteit en betrouwbaarheid opgebouwd en die moest worden gehandhaafd.

De oorlogsjaren vormen een moeilijke periode voor de firma Steinmeyer. In 1943 wordt het bouwen van orgels op bevel van het Nazibewind stopgezet. Na de Tweede Wereldoorlog is er – mede door de enorme verwoestingen in de grote Duitse steden – een overvloed aan werk voor het bedrijf. Alleen de materiaalschaarste baart Hans Steinmeyer in die jaren grote zorgen.

Foto: William van Pelt

Altoona, Cathedral of the Blessed Sacrament, 1931 (Opus 1543).

In de eerste naoorlogse jaren zijn het voornamelijk elektro-pneumatische instrumenten die de werkplaats verlaten. Vanaf het begin van de jaren '50 begint het bedrijf zich voorzichtig op de bouw van sleepladen en mechanische tractuur te oriënteren. Een belangrijk voorbeeld waarin beide systemen worden toegepast, is het Marienorgel in de Abdij van Ottobeuren.

Ottobeuren

De orgels in de overdadig versierde barokke kloosterkerk van Ottobeuren hebben een belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis van het bedrijf. In de jaren 1755 tot 1766 bouwde Karl Joseph Riepp twee koororgels voor de kerk die nu worden gezien als absolute hoogpunten van de Zuid-Duitse orgelbarok. De instrumenten overleefden de 19^e eeuw vrijwel ongeschonden maar waren in het begin van de 20^e eeuw hard aan restauratie toe. Al snel werden er plannen gemaakt voor zeer ingrijpende wijzigingen aan beide instrumenten, die eigenlijk neerkwamen op totale nieuwbouw.

Door toedoen van orgeldeskundigen en historici, gecombineerd met de inspanningen van de firma Steinmeyer, werd het 'Dreifaltigkeitsorgel' met vier manualen en 49 stemmen in 1914 gerestaureerd en het 'Heilig-Geist Orgel' met twee manualen en 27 stemmen in 1922. Deze restauraties werden met het grootste respect voor het aanwezige materiaal uitgevoerd.

Daarom gelden ze nog steeds als voorbeeld hoe om te gaan met de restauratie van historische instrumenten. Riepp had behalve voor de beide koororgels ook plannen gemaakt voor een groot orgel op het westbalkon. Helaas overleed hij voordat hij met de bouw daarvan kon beginnen. In 1957 werd het met financiële steun van enkele grote industrieën mogelijk dit 'Marienorgel' te bouwen volgens de plannen van Riepp. De opdracht hiervoor ging naar de firma Steinmeyer, die Riepps plan nog uitbreidde met twee grote zwelwerken, die op zijbalkons werden geplaatst. Het hoofdorgel kreeg een driemanuaals mechanische speeltafel, terwijl vanaf een grote vijfmanuaals elektrische speeltafel ook de beide zwelwerken bespeelbaar waren. In 2001 en 2002 is het orgel gerestaureerd door de firma Klais uit Bonn. De beide speeltafels van Steinmeyer zijn verdwenen en helaas vond men het nodig het instrument uit te breiden met enkele zeer luide registers, waardoor het veel van zijn originele karakter verloren heeft.

Hamburg

In het kader van de internationaal steeds meer historisch georiënteerde orgelbouw en restauratiepraktijk specialiseert de firma Steinmeyer zich in de jaren '60 meer en meer in de restauratie van historische instrumenten. Een mijlpaal in die ontwikkeling vormt het in 1962 opgeleverde vijfmanuaals orgel voor de Michaeliskirche in Hamburg. Het vervangt het in de Tweede Wereldoorlog beschadigde, maar niet verloren gegane wereldberoemde reuzenorgel met 163 stemmen uit 1912 van de firma Walcker uit Ludwigsburg. Een ingreep die, hoe mooi het Steinmeyer-orgel ook is, nog steeds betreurd wordt.

Hamburg, Michaeliskirche, 1960/'61 (Opus 2000).

Foto: Martin Doering

Steinmeyer bouwt een voorbeeldig geconstrueerd mechanisch orgel met vijf manualen en 85 stemmen. In de kerk bevindt zich ook nog een tweemanuaals orgel van de firma Marcussen uit 1914. In 2009 worden beide instrumenten gerestaureerd en wordt er een nieuw Fernwerk boven het kerkplafond aangebracht. Bovendien wordt een nieuwe speeltafel geplaatst van waaraf alle orgels in de kerk bespeelbaar zijn. Hiermee heeft men de orgelsituatie van de firma Walcker uit 1912 weer enigszins gereconstrueerd. De geschiedenis herhaalt zich!

In 1967 krijgt de vierde generatie, onder leiding van Fritz Steinmeyer junior, de leiding over de firma. De crisis van de jaren '80 werkt door in het bedrijf. Vanaf 1993 tot aan de overname in 2000 wordt de firma geleid door Paul Steinmeyer. De bedrijfsgebouwen met inventaris en het complete archief bestaan nog steeds en worden beheerd door Paul Steinmeyer. In een periode van ruim 150 jaar heeft het bedrijf bijna 2.400 orgels gebouwd.

In deel 2 worden de orgels die de firma Steinmeyer voor ons land bouwde, behandeld. In het derde deel wordt aandacht besteed aan de recente reconstructie/restauratie van de Steinmeyer-orgels in Trondheim en Landau.

Foto: Vereinigung Ottobeuren

Ottobeuren, Benedictijner Klosterkerk, Marienorgel, 1957 (Opus 1930).

